

VARLIKLARIN BÜYÜMELERİ

Prof. Dr. Ergun AR *

Büyük İngiliz biyologu W. D'Arcy Thomson, büyüme, ölçek ve şekil arasındaki ilişkiler üzerine yaptığı görkemli bir çalışmasında, varlıkların fonksiyonlarını yürütebilecek kadar büyüdüklerinde, doğanın neden bu büyümeyi durdurduğunu göstermişti. Örnek olarak, parçalama ve ezme görevini etkin bir biçimde yerine getirecek kadar geliştiğinde, bir dişin büyümesi durur. Daha fazla büyürse görevini yerine getiremez. Yardımcı olması gereken canlıya zararlı bile olur. Benzer şekilde, salyangozun kendine has mimarisi, yeterli sayı ve büyüklükte yuvarlak kabuklar oluştuğunda büyümesini aniden durdurur. Çünkü D'Arcy Thomson'un belirttiği gibi, bir tek fazla yuvarlak kabuk, toplam yüzey alanının tam on altı kat artmasına yol açar ve ağırlığın artmasından dolayı amaçlanan yarar sağlanamaz. Fazla büyümenin getirdiği güçlükler geometrik hızla artarken, salyangozun üretim kapasitesi ve gücü, en fazla aritmetik oranla artabildiğinden, büyüme hızı ve sorunlarının üstesinden gelmek mümkün olamaz.

Sayılan örnekler, doğadaki her tür canlının büyümesinin niçin sınırlı olduğunun temel ilke ve felsefesini bir ölçüde açıklar. Her ne kadar büyüme, bir sınıra kadar gerekli ve yararlıysa da, o sınırın ötesinde, canlının yaşamında temel ve karmaşık bir sorun olmağa başlar. Aşırı büyüme, canlının yok edilmesi için doğanın kullanacağı etkin bir alet haline bile gelir.

Doğa, yalnız canlı varlıkların büyümesini değil; ayrıca kentler ve uluslar gibi sosyo-ekonomik ve kültürel kuruluşların da büyümesini sınırlar. Tek fark şudur: İnsan dışında canlı varlıklar, kendilerini yönlendiren doğal "içgüdü"ye dayalı iş görme yeteneği ile biçim ve büyüme sınırı arasındaki uyumu çok uzun zamanlar beri yetkin ve açık bir biçimde ve kendilerine özgü bir sağduyu ile dengelemektedirler. Fakat insan oğlunun bu "içgüdü" ve anlayışı, ansiklopedik çok bilmişlik, kendini beğenmişlik ve teknolojik

"ilerleme" sonucu körlenmiştir. Bunun sonucu olarak da anılan denge, insan toplumunun doğal, sosyal ve ekonomik fonksiyonlarında sağlanmamış, üstelik daha da kötüye gitmiştir.

Buna bir örnek olarak, 1940'lardan bu yana ve özellikle dünyanın endüstrileşmiş ülkelerinde, büyümeyi özendirerek yerine durdurmak gerekirken siyaset adamları ve ekonomist kuramcılarının büyük bir çoğunluğu hâlâ ve devamlı olarak ekonomik büyümeyi önermekte ve vurgulamaktadırlar.

Kişinin dünya görüşünün ortaklaşmacı (collectivist) ya da bireyci (individualist) oluşuna göre, herhangi bir nesnenin sosyal değer ve işlevliliği değişik olarak algılanabilir ve yorumlanabilir. Ancak, yaşam standartları yalnız birey için anlam taşıyabildiğinden, burada ortaklaşmacı görüşü bir yana bırakabiliriz. Bireyci açıdan ise yalnız Aristonun bu konudaki fikrini hatırlamak yeterli olabilir: "Devletin varlık nedeni, büyüme, genişleme ve zaferler peşinde koşmak değil, vatandaşa iyi yaşamın özünü vermede destek olmaktadır."

Kısaca, toplumlar bireylerine yeterince mutlu kılacak çeşitten olanaklar sağlayabilmiş ve bu mutluluğun bir yönünü oluşturacak politik ve kültürel ihtiyaçları (düşünmeye zaman ayırabilme; münazaralar için olanak ve mekânlar; serbest ibadet imkânları; öğretim ve fikir üretimi için üniversiteler; ilham verici tiyatrolar; güzel sanatlarla uğraşma imkânları gibi) yeterince giderebilecek kadar büyümüşlerse, daha fazla büyümekle, temel amaçlara artık katkıda bulunamazlar. Bu aşamada, yaşam standartlarının azalan verim noktasına erişilmiş demektir. Bundan sonra yapılacak iş büyümek değil, gelişmek; yani toplumun ortak özünü istenen biçimde değiştirip, yoğunlaştırmak olabilir. ■

* HÜ Eğitim Fakültesi Dekanı